

СТАНОВЛЕННЯ ТЕОРІЇ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ У КИТАЇ

Статтю присвячено дослідженню процесу становлення теорії обдарованості дітей в історії Китаю.

Ключові слова: *теорія дитячої обдарованості, історія Китаю.*

Китай являє собою державу з багатовіковою історією. Протягом останніх років Китай демонструє світу неймовірні темпи економічного зростання та позитивних соціальних змін. Це явище зумовлене тим, що китайська освіта зосереджена на навчанні та підготовці висококваліфікованих працівників усіх галузей суспільного життя. Тому дослідження процесу становлення теорії дитячої обдарованості є важливою ланкою для розуміння китайського погляду на навчання та виховання обдарованих дітей.¹

Протягом багатьох віків історії Китаю видатні вчені, філософи та педагоги плідно працювали в галузі пошуку, відбору, виховання та навчання осіб з видатними здібностями. Варто зазначити, що вагомий внесок у теорію дитячої обдарованості зробив видатний вчений, філософ і педагог Конфуцій, що є основоположником китайської педагогіки. Крім того, вивченням питання дитячої обдарованості займалися провідні китайські педагоги та психологи, зокрема Тао Сінчжи, Шень Їчжень, Ян Чженьнін, Лі Чжендао та Ши Цзяньнун. Але в Україні це питання на цей час не було розглянуто.

Мета статті полягає в розкритті основних відомостей в історії Китаю щодо становлення теорії дитячої обдарованості.

Питання дитячої обдарованості в Китаї має багатовікову історію. Вже з часів Конфуція було визнано, що виявлення, навчання та виховання здібних дітей, має величезне значення для процвітання всіх галузей життя китайського суспільства.

Саме тому Конфуцій пропонував відбирати й інтенсивно розвивати пам'ять і логіку найобдарованіших дітей із найранішого віку, незалежно від соціально-класових відмінностей. Ця ідея була підтримана, й особливо обдаровані діти здобували освіту при дворі правителя. У цих дітей високо цінували всі форми творчої фантазії, і, перш за все, здатність до написання віршів і романів. У них була безпомилкова пам'ять і надзвичайно логічне мислення. В цих дітях вбачали гарант національного багатства та високо шанували їх [4, с. 73–80].

У цей час китайський народ визнав існування різноманітних талантів, важливість навичок читання, лідерських якостей, вміння швидко читати, здібності до швидкого запам'ятовування, здатності мислити. Відбір до таких шкіл проходив засобами екзаменування, до програми якого входили поезія, класика конфуціанської філософії тощо.

На два останніх сторіччя правління династії Хань припав розквіт особливо яскравих особистостей, талановитих письменників. У цей час у Китаї встановлюється буддизм, з'являється папір, тексти поширюється засобом витиску, що являє собою першу форму книжного друку, відправляються експедиції для до-

слідження віддалених земель. Це було зумовлене тим, що по всій країні йшов систематичний пошук талантів [3, с. 46]. У Ханьській літературі згадується про видатних дітей, що вміли читати та розуміти тексти, що містили 9 000 слів і більше. З них формували особливі класи, де вони вивчали історичні папери [7, с. 11].

В епоху династії Тан (618–907 рр.) було створено школи за спеціальностями, такі як канцелярія придворних лікарів, монастир придворних слуг та обсерваторія. Ці школи відбирали найталановитіших засобами екзаменів за декількома дисциплінами. Саме ці школи виховали велику кількість талантів, що згодом зайняли високі придворні пости [3, с. 9–10].

У зв'язку з тим, що вчення Конфуція дістало загальнодержавне визнання, традиція відбирати, виховувати та навчати обдарованих і талановитих людей для державних потреб стала традицією. Але Сінхайська революція, що розгорнулася в 1911 р., остаточно зруйнувала господарювання династії Цинь (1644–1911 рр.). Варто зазначити, що й традицію знаходити та відбирати талановитих дітей також було зруйновано. Тепер всі сили уряду було спрямовано на ліквідацію неграмотності та тяжку працю з метою покращення економічного становища держави [3, с. 12–13].

Після утворення Нового Китаю, дослідження виключних (обдарованих) дітей та спеціальної освіти можна умовно розділити на дві фази:

Перший етап – до 1978 р. увагу переважно зосереджено на дітей з особливими талантами (живопис, музика, танці і спорт тощо), початок раннього виявлення, відбору та започаткування спеціальної освіти. На другому етапі, з 1978 р., можна простежувати збільшення надзвичайних інтелектуальних, науково-технічних винаходів, що зумовило розгляд інших видів дитячої обдарованості в галузі досліджень та освітніх експериментів [7, с. 11].

Основоположники китайської педагогіки, а також педагоги, які вважаються засновниками систематичної роботи з обдарованими дітьми в Китаї, Тао Сінчжи (1891–1946) та Шень Їчжень (1900–1993) розпочинають дослідження педагогічної теорії та освітньої практики роботи з обдарованими дітьми. Тут вперше використовується західне поняття “геній”. Тао Сінчжи наголошує, що освіта для талановитих дітей має виходити за межі національної освіти, згідно з вродженими здібностями, та вказує на необхідність визначення поняття “геній” та його основних типів. Він зазначив, що саме генії є основою науки, й тому існує необхідність відсортування їх за особливими здібностями та створити спеціальні школи для обдарованих дітей, основою роботи яких має бути конфуціанська мораль та новітні наукові здобутки західних педагогів. Також він звертає особливу увагу на індивідуальне навчання творчого змісту, тобто створення відповідних умов для гармонійного розвитку особистості та здібностей обдарованої дитини.

Шень Їчжень вважається основоположником навчання обдарованих дітей, автором ідеї освіти для обдарованих, які втілені в наукових працях, а саме в дослідженні на здобуття наукового ступеня магістра під назвою “Можливість угруповання в середній школі” та дисертації на здобуття звання доктора наук за темою “Порівняння освітніх програм в китайських початкових школах для обдарованих дітей”, в автобіографії “Моє життя”. У своїх працях він визначає об'єктивність позачергової педагогічної теорії, у тому числі освіти для дітей з особливими талантами, надзвичайним розумом та творчими здібностями, абстрактним мисленням, здатністю до навчання, а також пропонує критерії відбору.

Крім того, вперше визначає залежність розвитку дітей від взаємодії вроджених здібностей з навколишнім середовищем; інтелектуальних здібностей дітей тільки з відповідною освітою, бо без відповідного сприяння його розвитку це марна трата людських ресурсів. Таким чином, обдаровані діти повинні мати право на доступ до відповідних освітніх можливостей.

Однією із найвизначніших спроб створити окремі класи для навчання таких дітей є експериментальна концепція Шень Їчжень, що створив такий клас у 1947 р. у Шанхаї на базі середньої школи. Цей клас займався за прискореною програмою з математики, китайської та англійської мови. Тут вперше Шень Їчжень використав систему заохочення та педагогічної підтримки, дотримуючись багатопрофільної системи та виборної системи, а також заохочуючи учнів до вибору профільного напрямку і взяти участь в олімпіадах, відповідно до їх індивідуальних потреб розвитку. Зокрема, для відмінників та надзвичайно талановитих він надає відповідну політичну підтримку, щоб допомогти їм виділитися. У зв'язку з політичною ситуацією того часу цей експеримент продовжувався тільки два роки, але державного визнання так і не здобув. Не зважаючи на це, він мав потужний вплив на подальший розвиток ретельного вивчення питання дитячої обдарованості [5, с. 37].

Тільки в 1960-ті рр. уряд Китаю відчув гостру нестачу у висококваліфікованих кадрах. Це явище було зумовлене розвитком руху 1960 р. за “технічну революцію”. Наприкінці 1960-го економіка країни була під загрозою кризи та тільки кардинальні дії могли врятувати становище й тому китайське керівництво стало на шлях “урегулювання” з усіх боків діяльності, в тому числі в галузі освіти. У 1961–1963 рр. було зроблено спробу відновити систему освіти для пошуків видатних талановитих кадрів, забезпечити школи висококваліфікованими вчителями та підвищити вимоги до учнів. Після хаосу “стрибка” нарешті відновили систему іспитів та відмовитися від повномірного використання дитячої праці [2, с. 74–78].

У доповіді на 3-й сесії ВСНП II з'їзду прем'єр Держради Чжоу Еньлай 16 березня 1962 р. наголосив, що уряд повинен взяти на себе певні обов'язки з приведення до ладу роботи в галузі культури, освіти, наукових досліджень та охорони здоров'я. Це привело до поступової відмови від концепції “лінії мас” визнання необхідності розвитку здібностей для талановитих людей [1, с. 218].

Варто зазначити, що ці нові тенденції були відображені в розробці членів ЦК Лу Дін'ї та Лінь Феном сумісно з провідними працівниками Міністерства просвітництва Ян Сюфеном, Цзян Наньсяном та Дунь Чуньцаєм. Ця розробка – інструкції, що склалися з 50 статей для середньої школи та 40 статей для молодшої. У цих інструкціях зазначалося, що школи не мають права намагатися змінювати індивідуальні схильності учнів, якщо вони не впливають негативно на навчальний процес та атмосферу в класі. Іншими словами, пропонується не виробляти груповий стереотип, як це робилося за часів освітніх реформ Мао Цзедуна. Підтримкою особливих учнів вбачаються індивідуальні заняття, які розглядаються як більш плідний шлях до досягнення високої якості навчання. Вчителям радять пристосовуватися до індивідуальних можливостей учнів, заохочувати та нагороджувати найздібніших і допомагати відстаючим. З метою розвитку ширшого інтересу та здібностей учнів і більш поглибленої підготовки школам II ступеня дозволялося створювати факультативи [2, с. 74–78]. Отже, саме 1960-ті рр.

стали початком відновлення традицій пошуку, відбору, навчання та виховання обдарованих дітей.

Перша програма КНР для обдарованих дітей під назвою “Уроки для дітей та юнацтва” була розроблена за ініціативою двох лауреатів Нобелівської премії Ян Чженьні та Лі Чжендао в Науково-технічному університеті Китаю (м. Хефей провінції Аньхой). Ця програма була прийнята Китайською академією наук і вже 8 березня 1978 р. такий клас було створено на базі Науково-технічного університету Китаю. З роками програма удосконалювалась та була впроваджена в багатьох навчальних закладах КНР [6, с. 37].

З метою підтримки талантів, визначених Університетом науки і технології Китаю, 16 квітня 1995 р. було зазначено, що навчання обдарованих дітей у Китаї повинно мати спеціальний характер та повинно перебувати на науково-дослідній стадії. У вересні 2002 р. виконавчий віце-президент Асоціації освіти Китаю Тан Сунгурі зазначив, що для того, щоб відповідати викликам оточуючого світу, освіті для обдарованих необхідно надати особливого статусу та систематизувати її функціонування, що поставило освіту для обдарованих на особливе місце.

Освіта для обдарованих повинна бути адаптована до місцевих умов та колективних занять з метою розвитку всіх видів обдарованості, що передбачає створення гнучкості способів пошуку та відбору видатних талантів, здійснення індивідуального навчання, а також проведення позакласних занять у спеціальних початкових та середніх школах, інших форм навчання. Для здійснення спеціальної освіти для обдарованих дітей має виділятися комп’ютерне обладнання, біоінженерні та аерокосмічні технології, сучасні науково-технічні проекти для розвитку творчих здібностей та наукової грамотності обдарованих дітей.

У 2000 р. у Гонконзі, спеціальному адміністративному районі Китаю, Департамент освіти опублікував документ щодо розвитку освіти обдарованих дітей. У цьому документі пропонується реалізація трирівневої моделі розвитку спеціальної освіти для обдарованих, що зумовило появу ряду програм. Що стосується Тайваню, то в 2000 р. у Тайбеї було створено Асоціацію розвитку обдарованих дітей, Ресурсний центр обдарованих дітей.

У материковій частині Китаю, насамперед у Пекіні, до Китайського університету технології, Китайського народного університету та до інших вищих навчальних закладів прикріплюються середні школи з метою здійснення спеціальної освіти, спостереження за навчальним процесом та для проведення досліджень.

У 2008 р. у Пекіні було прийнято дворічний “літаючий план”, який передбачав відбір 300 видатних старшокласників за такими напрямками: фізика, хімія, біологія, географія, інформаційні технології, математика. Їх направляли на навчання до вузівських курсів. Робота з дітьми ведеться в науково-дослідницькій лабораторії інституту. Програми “літаючого плану” розраховані на те, щоб забезпечити необхідні засоби для наукових досліджень.

Згідно з реформуванням освіти, робота в галузі пошуку та відбору, навчання та виховання першокласних талантів продовжує здійснюватися у спеціалізованих школах та експериментальних класах. Зокрема, такі заклади діють у Пекіні, Шанхаї та інших містах, провінціях, районах. Крім того, в цих школах досліджено та розроблено ряд інноваційних технологій щодо ідентифікації та стандартизації першокласних талантів, також створення освітніх моделей і стандартів освіти.

Організацією навчання та підтримки обдарованих дітей у Китаї займаються Інститут психології обдарованої дитини, що був офіційно створений у 1994 р. Його попередник – Інститут психології Академії наук Китаю займався питаннями психічного розвитку обдарованих дітей та сприянням їх дослідженню. З 1978 р. була організована “Об’єднана група дослідження обдарованих дітей” при Інституті психології. Ця науково-дослідницька організація почала загальнонаціональне наукове дослідження під керівництвом кращих педагогів та психологів Китаю [8].

Інститут психології обдарованої дитини та Інститут психології Академії наук Китаю вже понад 30 років плідно співпрацюють на ниві дослідження психічного розвитку, навчання та виховання обдарованих дітей. Вони зробили огляд тисяч дітей, проводячи низку послідовних, деталізованих експериментів з виявлення, проведення когнітивних тестувань на здібності, анкетувань на визначення особливостей особистості, екзаменували пізнавальні якості, пам’ять, мислення (креативне мислення), використовуючи всі форми та методи порівняльного дослідження.

Інститут психології обдарованої дитини підтримує контакти та тісні відносини з провідними установами, що займаються вирішенням проблеми дитячої обдарованості в Німеччині, Нідерландах, США, Японії, Італії, Великобританії, Сінгапурі, Південній Кореї, Таїланді, Австралії та в Саудівській Аравії [9, с. 1–4].

Голова Федерації обдарованих дітей Азіатсько-Тихоокеанського регіону Ши Цзяньнун зазначає, що частка дітей, наділена особливими здібностями, становить від 1 до 3%. Згідно з даними п’ятого перепису населення в Китаї, кількість обдарованих дітей становить приблизно від 2,9 млн до 10 млн. Таким чином, у процесі сприяння демократизації освіти, раннього виявлення обдарованих дітей і сприяння надання щодо відповідної індивідуальної освіти, можна зіткнутися з багатьма проблемами, зокрема відповідної кількості “спеціальних” учителів, що призводить до того, що більшість обдарованих дітей не мають доступу до отримання відповідних освітніх послуг, тобто здобуття спеціальної освіти.

Робота з обдарованими дітьми в Китаї в основному зосереджена в містах, що становить 55,1% від загального населення, на жаль, проблема дитячої обдарованості в сільських районах ігнорується. Такі діти майже не мають змоги розкрити свій потенціал та здобути спеціальну освіту. Дослідження обдарованих дітей у Китаї показали, що генетичні передумови розвитку обдарованих дітей мають взаємодіяти з навколишнім середовищем, що є основною умовою для можливості їх гармонійного розвитку сьогодні. У рамках сучасної епохи, в навчанні обдарованих дітей повинні повною мірою використовуватися інноваційні технології, система дистанційного навчання, що має компенсувати нестачу “спеціальних” вчителів у сільських районах і школах.

Сутність наукової концепції полягає у створенні системи освіти, орієнтованої на всі прошарки суспільства, скоординованої та стійкої. Відповідно до цієї концепції, на підставі 30 років реформ та відкритості на обдарованих дітей сконцентровано особливу увагу освіти та науки, зокрема психології та педагогіки для повного розкриття потенціалу обдарованих дітей у Китаї [5, с. 4].

Висновки. Дослідивши процес становлення теорії дитячої обдарованості в Китаї, можна зробити висновок, що основою педагогічних традицій навчання та виховання обдарованих дітей є конфуціанські цінності. Саме завдяки Конфуцію

Китай у сучасній людській цивілізації являє собою унікальну державу – хранительку давньої культури. Звертаючись до досвіду країни, що має тисячолітню педагогічну традицію, ми можемо дійти висновку, що нинішня система освіти та підтримки обдарованих дітей у Китаї має за основу багатовікові здобутки китайських педагогів, філософів у поєднанні з культурою та побутом країни. Як змінювали одна одну історичні епохи, так закріплювалися традиції пошуку і відбору, навчання та виховання обдарованих особистостей для задоволення потреб уряду й розвитку Китайської держави.

Список використаної літератури

1. Аниповский А.А. Политика в области науки и образования в КНР (1949–1979) / А.А. Аниповский, Н.Е. Боровская, Н.В. Франчук. – М. : Наука, 1980. – 288 с.
2. Образование и наука в КНР. Реферативный сборник / [под ред. В.И. Глушин, А.М. Григорьев, Л.П. Делюсин, Л.С. Кюзаджян]. – М. : АН СССР. Институт научной информации по общественным наукам, 1986. – 194 с.
3. Каменарович И. Классический Китай / И. Камерович. – М. : Вече, 2006. – 416 с. – (Гиды цивилизаций).
4. Клепиков В.З. Конфуций – выдающийся педагог Древнего Китая / В.З. Клепиков / Педагогика. – 2001. – № 3. – С. 73–80.
5. 施建农. 为什么要开展超常教育. 现代特殊教育. – 2001. – № 12. – С. 4.
6. 牟映雪. 中国特殊教育演进历程及启示. 中国特殊教育. – 2006. – № 71 (5). – С. 37.
7. 吕智红, 唐淑. 神童教育的历史回顾与反思. 学前教育研究. – 2001. – № 89 (5). – С. 11.
8. 中央教科所心理与特殊教育 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.specialneeds.org.cn>.
9. 施建农, 徐凡. 超常儿童研究的现状与动态. 中国特殊教育. – 1997. – № 1. – С. 1–4.

Стаття надійшла до редакції 22.02.2013.

Перепада Д.О. Становление теории одаренности детей в Китае

Статья посвящена исследованию процесса становления теории одаренности детей в истории Китая.

Ключевые слова: *теория детской одаренности, история Китая.*

Perepadya D.O. The formation of the theory of gifted children in China

The article is devoted to the research of the process of making gifted children's theory in the history of China.

Key words: *gifted children's theory, the history of China.*